

स्तनांचा कर्करोग...

डॉ. माया तुळपुळे

स्तनांच्या कर्करोगाचे प्रमाण जगभरात आणि विशेषतः भारतात झपाट्याने वाढत आहे. शहरी भागात हे प्रमाण दहा स्त्रियांमागे एक आणि ग्रामीण स्त्रियांमध्ये दर २५ स्त्रियांमागे एक आहे, असे आकडेवारी सांगते. भारतीय स्त्रियांमध्ये होणाऱ्या कर्करोगामध्ये स्तनांचा कर्करोग पहिल्या क्रमांकावर आहे. पूर्वी हे स्थान गर्भाशय मुखाच्या कॅन्सरचे होते.

वैद्यकीय दृष्ट्या स्तन हे घाम तयार करणाऱ्या ग्रंथींच्या प्रकारात मोडते. या ग्रंथींवर स्त्रियांमध्ये प्रामुख्याने आढळणाऱ्या इस्ट्रोजेन या संप्रेरका (हार्मोन)चा प्रामुख्याने प्रभाव असतो. ऋतुप्राप्तीच्या आसपास स्तनांची झपाट्याने वाढ होत असते. दर महिन्यात मासिक पाळीच्या अनुषंगाने स्तनांमध्ये कमी अधिक बदल होत असतात. गर्भावस्थेत दुग्धपानाच्या तयारीसाठी दूध तयार करणाऱ्या ग्रंथींची वाढ होते आणि प्रसूतीनंतर या ग्रंथी कार्यरत होऊन दुग्धपानाच्या वेळी दूध स्रवू लागते. कालांतराने दूध तयार होण्याची प्रक्रिया मंदावते आणि हळूहळू बंद होते. यावरून असे लक्षात येईल की, दर दिवशी स्त्री गर्भवती असो वा नसो, स्तनांमध्ये वाढीचे किंवा इतर बदलांचे चक्र सतत सुरू असते. स्त्रियांच्या बाबतीत 'स्तन' अवयवाला स्त्रीत्वाची सौंदर्याच्या परिमाणाची, मातृत्व आणि वात्सल्यविषयक संवेदनांची डूब दिल्यामुळे वेगवेगळे संदर्भ प्राप्त झाले आहेत. यामुळेच कर्करोगाच्या स्तन काढून टाकण्याच्या शस्त्रक्रियेमुळे

स्वतःच्या 'स्त्री'त्वाच्या प्रतिमेला धक्का बसल्यासारखे वाटते. यामुळेच ब्रेस्ट काँझर्व्हेंटिव्ह सर्जरीज उदयास आल्या. स्तनांच्या कर्करोगासंदर्भात काही गोष्टी विशेषत्वाने लक्षात घ्याव्यात. 'स्तन' अवयव सहजगत्या तपासण्यासारखा असूनदेखील त्यातील गाठींचे निदान लवकर होत नाही. कारण ती दुखत नाही म्हणून दुर्लक्षिली जाते. गाठ हाताला लागली तरी, स्त्रीसुलभ लज्जेने आणि धास्तीने त्याची माहिती घरातील जवळच्या व्यक्तींना किंवा डॉक्टरांना दिली जात नाही.

● सर्वसाधारणपणे तिसाव्या वर्षानंतर कुणालाही स्तनांचा कॅन्सर होऊ शकतो. अलीकडे काही प्रमाणात तिशीच्या आतील स्त्रियांमध्ये देखील कॅन्सरचे निदान झाले आहे.

● पहिले मूल वयाच्या पंचवीस वर्षांच्या आधी व्हावे आणि त्याला स्तनपान करावे. अविवाहित स्त्रियांमध्ये या कॅन्सरचे प्रमाण अधिक आहे.

● काही समाजघटकांमध्ये उदा. पारशी स्त्रिया नातेसंबंधांमध्ये लग्न झालेल्या स्त्रिया यांमध्ये कॅन्सरचे प्रमाण अधिक असते.

● लठ्ठ स्त्रियांमध्ये कॅन्सरचे प्रमाण अधिक असते.

● मधुमेही स्त्रियांमध्येसुद्धा कॅन्सरचे प्रमाण जास्त असते.

● कुटुंबात आई, मावशी, बहीण इ.पैकी कोणाला कॅन्सर असल्याची माहिती असल्यास कॅन्सर

होण्याची शक्यता अधिक असते.

● स्तनपान न करणाऱ्या स्त्रियांमध्ये कॅन्सरचे प्रमाण अधिक असते.

● जीवनशैलीतील बदल, ताण-तणाव, चुकीची आहारपद्धती, व्यायामाचा अभाव, प्रदूषण यांमुळे सर्व प्रकारच्या कर्करोगांचे प्रमाण वाढले आहे.

भारतीय स्त्रियांमध्ये पाश्चात्य स्त्रियांच्या तुलनेत स्तनांच्या कर्करोगाचे प्रमाण कमी असले तरीदेखील या रोगामुळे मृत्युमुखी पडणाऱ्या स्त्रियांचे प्रमाण अधिक आहे. याचे प्रमुख कारण म्हणजे उपचार सुरू होण्यास लागणारा विलंब. उपचारासाठी येणाऱ्या बहुसंख्य स्त्रिया कर्करोगाच्या तिसऱ्या किंवा चौथ्या स्टेजमध्ये तपासणीसाठी येतात. स्तनातून कर्करोगाची लागण फुफ्फुस किंवा यकृतात होण्याचा संभव अधिक असतो. क्वचितप्रसंगी ते हाडात किंवा मेंदूत देखील होऊ शकतो. जगातील इतर स्त्रियांच्या तुलनेत भारतीय स्त्रियांचे स्तनाचे कर्करोग होण्याचे सरासरी वय पाच वर्षांनी कमी आहे.

स्तनातील कुठल्याही गाठीचे योग्य निदान होणे गरजेचे आहे. कितीही लहान गाठ असली तरी खालील तपासण्या करून घ्याव्यात-

- मॅमोग्राफी
- सोनोग्राफी
- बायोप्सी F.N.A.C. / TRUCUT

कॅन्सरचे निदान असल्यास पुढील उपचारपद्धती उपलब्ध आहेत-

- शस्त्रक्रिया
- M.R.M. - संपूर्ण स्तन किंवा काखेतील गाठी काढून टाकणे. गाठ आणि आजूबाजूचा काही

भाग काढून टाकणे आणि काखेतील गाठी काढून टाकणे.

● गाठ लहान असल्यास गाठ काढून काखेतील अपायकल नोडची तपासणी करणे.

● किमोथेरेपी- रक्तातून किंवा लिंफमधून प्रवाहित असणाऱ्या कॅन्सरपेशी नाहीशा व्हाव्यात म्हणून हे उपचार केले जातात. सर्वसाधारणपणे ४ ते ६ सायकल्स दिल्या जातात.

● रेडिओथेरेपी- शस्त्रक्रियेपूर्वी किंवा शस्त्रक्रियेनंतर छातीला रेडिएशन दिले जाते.

स्तनात कुठलीही गाठ लक्षात आल्यास तज्ज्ञ डॉक्टरांना दाखवून तातडीने तपासण्या करून घ्याव्यात. सर्वच गाठी कर्करोगाच्या असतात, असे नाही. परंतु लवकर निदान झाल्यास आणि वेळेत उपचार झाल्यास बरे होण्याची शक्यता अधिक असते. शस्त्रक्रिया, किमोथेरेपी आणि रेडिओथेरेपीला घाबरू नये. नवीन संशोधनांमुळे पूर्वीपेक्षा हे उपचार बऱ्याच अंशी सुसह्य झाले आहेत. कर्करोगाविषयी जागरूकता हीच रोगमुक्तीची गुरुकिल्ली आहे ।

■ ■ ■